Olav Fagerlid:

Atomopprustning - hva nå? En litteraturoversikt

Litteratur som har kommet på norsk om våpenkappløp/atomopprustning, har vokst raskt i omfang de siste par årene. Vi ser det som viktig at kjennskapet til denne litteraturen spres mest mulig - derfor denne orienteringen som nota bene ikke gir seg ut for å være uttømmende eller kritisk analyserende.

De fleste bøkene tar opp flere sider ved våpenkappløpet samtidig som de diskuterer mulighetene for å hindre denne opprustningsprosessen fra å løpe løpsk. Disse mulighetene er åpenbart avhengige av en omfattende fredsbevegelse. De som venter på et *reelt* nedrustningsalternativ fra det politiske og militære establishment, må vente lenge - for lenge?

En bred folkelig bevegelse har som sin elementære forutsetning en kontinuerlig bevisstgjøringsprosess. Det reelle grunnlaget for en i stor grad fortrengt atomkrigsangst må gjøres til gjenstand for diskusjon og bevisst artikulert handling. Det er da også naturlig at de fleste bøkene på dette området behandler to sider samtidig:

- For det første en *orientering* om våpensystemenes utvikling og militære/maktpolitiske motiver bak de ulike opprustningsbølgene
- For det andre *drøfting* av forsvarspolitiske alternativ som kan lede ut av opprustningskarusellen

Denne mangesidigheten innenfor en og samme bok gjør det imidlertid vanskelig å gi en oversiktlig orientering uten gjentak. Vi har derfor valgt å presentere de ulike bøkene som om vi anbefaler litteratur til en studiesirkel. Det vil si: vi har valgt to bøker som gir en ganske allsidig drøfting og oversikt over de ulike temaområdene. Vi har dernest gruppert de andre bøkene som fordypningsstoff innenfor hvert enkelt tema.

Når det gjelder en allsidig innføring i de ulike temaene, er det særlig to bøker som peker seg ut:

Litt. 1 *Atomvåpen og usikkerhetspolitikk*, Tiden Norsk Forlag 1980 (ca. kr 100,-)

Litt. 2 *Før det blir for sent - atomkrig eller nedrustning* Tiden Norsk Forlag 1982 (ca. kr 140)

Både litt. 1 og litt. 2 er bygget opp av korte artikler. I den forstand er de skreddersydde for studiesirkelformål. Begge bøkene fokuserer følgende hovedtemaer:

A. Atomstrategi og våpenteknologi
B. Norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk
C. Avspenning og nedrustning
D. Følgene av et atombombeangrep

I den videre presentasjonen skal vi holde oss til denne grupperingen.

A. Atomstrategi og våpenteknologi

Det som i de siste par årene har bidratt mest til å reise folkelig motstand mot rustningskappløpet, er utviklingen av og filosofien bak nøytronvåpenet og ikke minst det betingede vedtak om utplassering av nye våpen i Vest-Europa (NATOs "dobbeltvedtak"). Men hva er egentlig nytt? Inngår ikke de nye våpensystemene i arsenalet av strategiske atomvåpen som garanterer begge stormaktene kapasitet til gjensidig utslettelse 4 - 5 ganger? Hva er nytt dersom denne utbyggingen lar seg føye inn i den vanlige militære og maktpolitiske "galskapen" som synes å berøve sine talsmenn all forstand bortsett fra evnen til pedantisk telling og ordning av antallet stridshoder? Hvorfor er det så nødvendig å reise en omfattende folkebevegelse mot videre atomopprustning nå? Har ikke det europeiske folket vandret i atomskyggens dal i minst 25 år?

Litt. 1 og litt. 2 dokumenterer i og for seg greitt nok "galskapen" i den rastløse utbygging og raffinering av stormaktenes gjensidige ødeleggelsespotensial. Men det forblir på mange måter et mysterium hvorfor det er så maktpåliggende å utplassere nøyaktig målsøkende bæresystemer for atomstridshoder i Vest-Europa - endog i tett befolkede områder.

Denne strategien mister enhver kjerne av rasjonalitet med mindre den signaliserer en omvurdering av atomvåpen brukt i en krig. Det vil si: Det er snakk om å utnytte teknologiske muligheter som gradvis gjør det mulig å se atom-

våpen brukt i en krig eller som trusel om krig hvis klassiske innhold er å oppnå maktpolitiske fordeler. Katastrofeusikkerheten blir da ikke "bare" et resultat av stormaktenes gjensidige utbygging av utslettelsespotensialet som dersom det blir utløst frarøver enhver atomkrig et rasjonelt politisk innhold. Usikkerheten blir nå i tillegg et uttrykk for politiske krefter eller maktpolitiske interesser som ser bruk av atomvåpen som et legitimt verktøy i den internasjonale maktkampen. De ser med andre ord muligheten for å bruke atomvåpen som en "rasjonelt" kalkulerbar risiko på det europeiske kontinentets bekostning.

Dette skremmende perspektivet blir viet stor plass i dette nummeret av Vardøger. Vi skal derfor ikke utdype temaet her. Som allerede nevnt, er litt. 1 og litt. 2 relativt vage på dette punktet. Dette er for øvrig ikke uvanlig for mye av den nyere faglitteraturen som er kommet på norsk om dette emnet. Desto viktigere blir NATO-generalen G. Bastians korte artikkel i litt. 2 (s. 318). Denne gir en presis indikasjon på at det er snakk om en ny atomstrategi som uttrykker en endring i USAs strategiske tenkning. Vi vil også finne moment for en slik argumentasjon i noen artikler av *Per Holm* publisert i en artikkelsamlig fra Aschehaug:

Jahn Otto Johansen (m.fl.): *Vår tids skjebnedrama*, Aschehaug, Oslo 1982

Når det gjelder den våpenteknologiske bakgrunnen for den nye strategien og økt atomkrigsrisiko, gir en rekke artikler i litt. 1 og 2 en bra innføring. (Se for eksempel F. Barnabys artikkel i litt. 2, s. 43, og B.K. Kirkeruds artikkel i litt. 1, s. 143). For en grundigere fordypning i temaet, vil vi særlig anbefale:

Nigel Calder: *Truselen om atomkrig*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1981

Andre bøker som gir aktuelt fordypningsstoff:

Solly Zuckermann: *Atomvåpen, illusjon og virkelighet*, Cappelen, Oslo 1982

Marek Thee: *Rustning og nedrustning i atomalderen*. (Dokumentasjoner og analyser fra fredsforskningsinstituttet SIPRI om det internasjonale rustningskappløpet.) Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1977

B-C. Avspenning og nedrustning - norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk

Dette temaet har en lang historie i norsk militærpolitisk

debatt og omfatter tradisjonelt flere områder:

a) Norges base- og atompolitikk
b) Nedrustning - atomfrie soner (i Norden)
c) Alternativt forsvar

Norges base- og atompolitikk blir drøftet i litt. 1 (ibid s. 189-301). Ikke uventet er diskusjonen preget av at den foregår innenfor tradisjonelle AP-rammer. Vi vil derfor anbefale at man i tillegg kikker i et lite hefte utgitt av Folkereisning mot krig (FMK):

Kari Enholm: *Høyt spill, Arbeiderpartiets base- og atompolitikk*, FMK, Oslo 1981 (ca. kr 33,-).

For en ytterligere fordypning i temaet er følgende bøker aktuelle:

Kari Enholm: *NATO-basen Norge* (Revidert utgave) Pax 1973

Kari Enholm: *Ført bak lyset - 30 år med NATO*, Pax 1979

Nils Petter Gledisch (m.fl.): *Norge i atomstrategien*, Pax 1978

Om temaet: *Nedrustning - atomfrie soner* finnes det en rekke artikler i litt. 1 og 2. A. Myrdal og J. Evensens bidrag står sentralt her.

Temaet *Alternativt forsvar* er et høyst diffust debattområde som for øvrig ikke blir berørt i litt. 1 og 2. For nyere bidrag viser vi til:

Johan Galtung og Per Hansen: *Totalforsvar: Opplegg til en ny forsvarsdebatt i Norge*, Universitetsforlaget, Oslo 1981

Johan Galtung: *Forsvar uten militærvesen*, FMKs fredspolitiske skrift, 6, Oslo, 1982

D. Følgene av et atombombeangrep

Dette temaet er meget viktig fordi følgene av et atomangrep har en tendens til å bli fortrengt. Dette gjelder ikke minst for såkalt ansvarlige instanser som handler og propaganderer som om neste krig i Europa i verste fall blir en repitisjonsøvelse av 2. verdenskrig.

I litt. 2 tas dette temaet opp i tre artikler. Bidragsyterne er J.K. Galbraith, Einar Kringlen og Alexander Phil (se ibid. s. 439-467). Men dessuten vil vi sterkt anbefale:

T. Christoffersen og Hans Prydz: *Atomkrig i medisinsk perspektiv*. Universitetsforlaget 1981

J. Hersey: *Hiroshima*, Aschehaug, Oslo 1982.

Generelt

De bøkene vi til nå har drøftet, er i stor grad rettet inn mot folk som *allerede* er engasjert på en eller annen måte i nedrustningsspørsmål. Men det er god grunn til å nevne to bøker med langt større propagandistiske ambisjoner:

Bernard Bensen: *Fredsboka*, Cappelen Oslo 1982

Raymond Briggs: *Når vinden blåser*, Aschehaug Oslo 1982

Bensons bok er skrevet for barn, men kanskje mest for større barn i gjensidig kommunikasjon med voksne (altså: også for voksne!) Innholdet er formet som et klassisk eventyr. Likedan som eventyret har boken en lykkelig slutt. Som et godt eventyr artikulerer hendelsesforløpet barns angst og behov, og det stilles spørsmål og gis svar uten anmasende belæringer. Men i motsetning til det klassiske eventyret er ondskapens krefter (atomopprustningens galskap) ikke karikert. *Det* gir Bensons eventyr en krass realisme som tvinger til stillingtagen eller til realitetsflukt. Ironisk nok er det de voksne som er tilbøyelige til å velge det siste, (noe som også antydes i Bensons bok).

R. Briggs bok er en tegneserie, men helst for voksne. Den handler rett og slett om atombomben som splintrer *den lille manns* hverdag. Det vil si: Det er først og fremst snakk om den lille mann og ikke minst lille kvinne slik det militære/politiske establishment gjerne vil ha dem til enhver tid: lydige og beskjedne, helst stupid lojale overfor atoritetene. Men så går det da heller ikke godt!

Denne tegneserien er komponert over temaet: Hva nå lille mann? og fortjener absolutt å ligge under respektable folks juletre - i særdeleshet hos de meget respektable.

Til slutt: for aktivt fredsarbeid anbefaler vi en meget nyttig handbok:

E. Nordland og T. Elster: *Fredsrøtter. En handbok i fredsarbeid*, Aschehaug, Oslo 1982